

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ)
ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
для здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої
освіти за ОПП «Географія»**

УДК 378.147.091.33-027:[91+57+613.9](072)

Друкується згідно з рішенням вченої ради

Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол №7 від 30 січня 2023 р.)

Рецензенти:

Міронєць Л.П. – кандидат педагогічних наук, доцент, декан природничо-географічного факультету Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка;

Бабенко О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри біології людини, хімії та методики навчання хімії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

М54 Методичні вказівки до проведення виробничої (педагогічної) практики у закладах вищої освіти для здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за ОПП «Географія» / укладачі О.Г. Корнус, А.О. Корнус, О.С. Данильченко, О.М. Король. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 32 с.

Методичні вказівки до проведення виробничої (педагогічної) практики у ЗВО для здобувачів освіти за ОПП Географія розраховані на магістрантів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Містять основні завдання виробничої (педагогічної) практики, види діяльності та обов'язки практикантів, зміст і форми організації педпрактики, критерії оцінювання магістрантів з виробничої (педагогічної) практики у ЗВО, вимоги до звітної документації практикантів.

Методичні вказівки укладені відповідно до «Положення про проведення практик у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка» (ухвалено рішенням вченої ради СумДПУ імені А.С. Макаренка № 6 від 26.12.2017 р.).

© Корнус О.Г., Корнус А.О.,

Данильченко О.С., Король О.М., 2023

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023

ЗМІСТ

Вступ	4
Мета і завдання виробничої (педагогічної) практики	4
Програмні компетентності, якими повинен оволодіти практикант	5
Програмні результати навчання.....	6
Організація виробничої (педагогічної) практики.....	6
Зміст виробничої педагогічної практики у ЗВО	7
Форми та методи контролю виробничої (педагогічної) практики	10
Вимоги до звітної документації магістранта-практиканта	11
Критерії оцінювання виробничої (педагогічної) практики	12
Додатки	14
Список використаної та рекомендованої літератури.....	30

ВСТУП

Професійна підготовка майбутнього викладача, формування його педагогічних здібностей здійснюється в процесі навчальної діяльності, важливою частиною якої є виробнича (педагогічна) практика, яка забезпечує інтеграцію знань та їх застосування. Цей освітній компонент посідає особливе місце у системі підготовки майбутніх викладачів географії. Діяльність магістрантів у період практики є аналогом професійної діяльності викладача закладу вищої освіти (ЗВО) й містить у собі всі її види та функції. Практика проводиться в умовах, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності і спрямована на усвідомлення магістрантами закономірностей і принципів навчально-виховної роботи у вищій школі.

Виробнича (педагогічна) практика магістрантів організовується у ЗВО під керівництвом досвідчених викладачів, які мають наукові ступені, здобутки у науковій, методичній та виховній роботі. Під час практики магістранти повинні брати участь у різноплановій роботі викладачів кафедри загальної та регіональної географії.

Під час виробничої практики магістранти повинні ознайомитись з основними функціями педагогічної діяльності викладача географії, спостерігати і аналізувати його діяльність на лекціях та практичних заняттях. Магістранти мають змогу реалізувати отримані під час навчального процесу фахові знання й уміння.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Мета виробничої (педагогічної) практики полягає у підготовці магістрантів до цілісного виконання функцій викладача ЗВО як науковця та викладача. Практика створює можливості для перевірки здобувача освіти магістранта до самостійної науково-педагогічної діяльності, адекватної самооцінки здібностей, професійних якостей із точки зору їх відповідності вимогам до викладача вищої школи.

Основні завдання виробничої практики:

1. Формування професійно значущих якостей особистості педагога-науковця.

2. Формування і розвиток професійних компетентностей, необхідних для організації освітнього процесу у ЗВО.

3. Вироблення творчого дослідницького підходу до науково-педагогічної діяльності.

4. Ознайомлення із сучасним станом освітнього процесу у ЗВО, із передовим науково-педагогічним досвідом.

5. Апробація набутих професійних компетентностей.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКИМИ ПОВИНЕН ОВОЛОДІТИ ПРАКТИКАНТ

У відповідності до освітньо-професійної програми «Географія» другого (магістерського) рівня, здобувачі освіти мають оволодіти наступними загальними (ЗК) і спеціальними (СК) компетентностями.

ЗК 1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 3. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 4. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 5. Здатність працювати в команді.

СК 9. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти на засадах компетентнісного підходу.

СК 11. Здатність застосовувати у професійній діяльності знання про туристсько-рекреаційні системи світу, особливості туристсько-рекреаційної діяльності та перспективи розвитку рекреації та туризму в різних країнах світу.

СК12. Здатність до виконання посадових обов'язків викладача, володіння педагогічним тактом та високими моральними якостями, здатність застосовувати сучасні методики і освітні технології, у т.ч. геоінформаційні, з метою забезпечення якості навчального процесу в закладах освіти.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання		Очікувані результати навчання	
ПР01.	Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно-і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.	РН1	Демонструвати теоретичні та практичні навички для організації освітнього процесу в студентському колективі для вивчення природно-і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.
ПР02.	Оцінювати результати власної роботи, демонструвати вміння працювати в команді.	РН2	Показувати вміння працювати в науково-педагогічному колективі, аналізувати результати власної роботи під час організації освітнього процесу.
ПР05.	Вміти виявляти, ставити та розв'язувати науково-прикладні проблеми, здійснювати критичну оцінку прийнятих рішень.	РН3	Демонструвати вміння розв'язувати науково-прикладні завдання при організації науково-дослідної роботи студентів при проведенні занять в наукових проблемних групах.
ПР13.	Здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти, розробляти необхідне для цього навчально-методичне та інформаційне забезпечення.	РН4	Проводити навчальні заняття з географічних дисциплін із застосуванням власних навчально-методичних розробок, створювати інформаційне забезпечення
ПР15.	Застосовувати засоби сучасних інформаційних технологій для вирішення задач проектування і моделювання геосистем та аналізу стратегії соціально-економічного розвитку територій.	РН5	Демонструвати вміння застосовувати сучасні інформаційні технології при проведенні навчальних занять з географічних дисциплін.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Згідно навчального плану підготовки магістрантів спеціальності 106 Географія, виробнича (педагогічна) практика проводиться у III семестрі. Виробнича (педагогічна) практика триває 2 тижні. Керівництво практикою у ЗВО здійснюють викладачі кафедри загальної та регіональної географії.

Виробничою базою для магістерської виробничої (педагогічної) практики є кафедра загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Керівник практики розподіляє магістрантів за певними курсами і дисциплінами, які закріплені та викладаються на кафедрі, призначає викладачів методистами практики.

До виробничої (педагогічної) практики допускаються магістранти, які не мають академічної заборгованості за попередній семестр навчання в магістратурі.

ЗМІСТ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ У ЗВО

Під час проходження виробничої (педагогічної) практики у ЗВО магістранти повинні:

- ознайомитися з основними напрямками роботи викладача ЗВО (навчальна, наукова, методична та організаційна робота);
- ознайомитися зі змістом і структурою курсів з географічних дисциплін;
- сформувати вміння застосовувати отримані теоретичні знання на практиці;
- вивчити специфіку університетської географічної освіти;
- ознайомитися з робочими програмами з курсів географічних дисциплін;
- набути досвіду написання конспектів лекцій із географічних дисциплін;
- набути досвід підготовки та проведення практичних занять і лабораторних робіт з географічних дисциплін;
- виробити початкові вміння і навички проведення практичних та лабораторних робіт з географічних дисциплін, опанувати методику їх проведення;
- оволодіти різними методами і засобами поточного і підсумкового контролю рівня знань студентів, формами проведення заліку, екзамену;
- сформувати початкові вміння та навички організації і проведення самостійної роботи, консультацій студентам, засідань наукових проблемних гуртків;
- набути досвіду розробки нових технологій навчання студентів.

У процесі виконання завдань, передбачених програмою виробничої (педагогічної) практики, магістранти зможуть:

- оцінити рівень власної теоретичної підготовки з географічних дисциплін;
- навчитися складати робочі програми з географічних дисциплін;
- визначати структуру розділів, їх змістовий компонент;
- оволодіти методикою проведення підсумкового контролю знань, умінь та навичок студентів;
- організувати науково-дослідницьку роботу студентів, складати план роботи наукової проблемної групи;
- опанувати методикою проведення лекційних, практичних і лабораторних занять з географічних дисциплін;
- уміти організувати і здійснювати контроль за самостійною та індивідуальною роботою студентів.

Змістовий компонент виробничої практики включає виконання таких завдань:

- складання індивідуального плану проходження практики, який встановленим чином перевіряється та затверджується методистом з фаху;
- ознайомлення з навчальними планами спеціальностей, робочими програмами дисциплін, закріплених за кафедрою;
- складання індивідуального плану проходження виробничої практики;
- відвідування не менше 2 лекційних і 2 практичних занять чи лабораторних робіт магістрантів-практикантів;
- ведення щоденника практики;
- підготувати та подати на розгляд методисту з фаху розгорнуті конспекти лекцій, практичних занять чи лабораторних робіт, що будуть проводитись магістрантом згідно з розкладом самостійно;
- самостійно провести 4 лекції та 4 практичні (лабораторні) роботи;
- ознайомитись із роботою наукової проблемної групи;

➤ продовжувати паралельно з виконанням програми практики працювати над науковими дослідженнями в рамках практичної частини кваліфікаційної роботи;

➤ підготувати звітну документацію про виробничу (педагогічну) практику згідно вимог.

Обов'язки магістранта під час виробничої (педагогічної) практики:

➤ ознайомитися з програмою проходження виробничої (педагогічної) практики та сумлінно її виконувати;

➤ вивчити навчально-методичне забезпечення та матеріальну базу кафедри загальної та регіональної географії;

➤ вивчити досвід науково-педагогічних працівників кафедри загальної та регіональної географії;

➤ дотримуватися правил внутрішнього розпорядку природничо-географічного факультету та університету в цілому.

Впродовж виробничої (педагогічної) практики магістрант повинен виконати роботу такого змісту:

1-й тиждень

Взяти участь у настановчому інструктажі.

Складання індивідуального плану на період практики.

Вивчення кафедральної навчально-методичної документації (індивідуальних планів, робочих програм тощо), планів наукової, виховної, методичної роботи кафедр.

Робота з необхідною методичною літературою.

Вивчення роботи наукових проблемних груп, основ керівництва науково-дослідницькою роботою студентів.

Планування вивчення курсу однієї з географічних дисциплін.

Підготовка та проведення лекцій, практичного заняття чи лабораторної роботи з одного з географічних курсів.

Взаємовідвідування та наступний аналіз проведених практикантами практичних занять (лабораторних робіт) з різних географічних дисциплін.

2-й тиждень

Підготовка та проведення лекцій, практичних занять чи лабораторних робіт з одного з географічних курсів.

Вивчення та апробація форм контролю й обліку знань студентів.
Підготовка та підбиття підсумків виробничої (педагогічної) практики.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Контроль за роботою практикантів здійснюють керівник практики, методисти, завідувач кафедри, керівник відділу практики університету.

Різні форми контролю за виконанням завдань виробничої (педагогічної) практикою здійснюються під час відвідування занять магістрантів-практикантів, при обговоренні проведених занять відповідно до узгодженого індивідуального плану магістранта.

Робота практикантів оцінюється методистом з фаху та керівником практики за 100-бальною шкалою відповідно до Європейської кредитно-трансферної системи організації освітнього процесу в університеті.

При виставленні загальної оцінки за виробничу (педагогічну) практику враховуються оцінки за проведені заняття, організованість та сумлінність, дисципліну і педагогічні якості практиканта, активність при виготовленні навчально-методичного забезпечення та використанні засобів навчання та діагностики знань студентів.

Магістрант повинен вести таку документацію:

- індивідуальний план (додаток А) за такими розділами:
 - **навчальна робота**, що охоплює проведення 4 лекції, 4 практичних занять або лабораторних робіт (усього 8), однієї консультації;
 - **методична робота**, що передбачає виконання індивідуальних завдань, участь у роботі проблемних наукових груп тощо;
 - **науково-дослідна робота**, що передбачає проведення наукового дослідження в рамках практичної частини кваліфікаційної роботи.
- Індивідуальний план погоджується та затверджується методистом з фаху. На підставі індивідуального плану практикант складає звіт про проходження виробничої (педагогічної) практики.
- щоденник практики, встановленого зразка

https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/praktyka/schodennik_praktiki_5de08.pdf

- конспекти лекцій, практичних занять (лабораторних робіт).

ВИМОГИ ДО ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ МАГІСТРАНТА-ПРАКТИКАНТА

Підсумки виробничої (педагогічної) практики підводяться з академічною групою керівником практики. Оголошуються оцінки за практику магістрантів.

Здобувач освіти повинен на останньому тижні практики здати таку **документацію**, оформлену у окремій папці з титульним листом (додаток Б):

для методиста з фаху:

- ☐ індивідуальний план роботи магістранта-практиканта;
- ☐ щоденник практики;
- ☐ всі розроблені конспекти проведених занять

для керівника практики:

- ☐ індивідуальний план роботи магістранта-практиканта;
- ☐ щоденник практики;
- ☐ робочу програму одного з географічних курсів, складену за Європейською кредитно-трансферною системою організації освітнього процесу;
- ☐ аналіз відвіданого навчального заняття магістранта-практиканта (додаток В);
- ☐ звіт про проходження практики (додаток Г);
- ☐ характеристику на магістранта-практиканта, підписану керівником практики
- ☐ атестаційний лист (додаток Д).

Виробнича (педагогічна) практика оцінюється за 100-бальною системою. **При оцінюванні виробничої практики враховуються:**

- ☐ знання програмного матеріалу з географічних дисциплін;
- ☐ якість проведення занять та їх оцінки;
- ☐ оцінка за ведення документації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ (ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень магістранта
90-100	Магістрант виробив розуміння специфіки дорученого йому географічного курсу у ЗВО, визначив його зміст, структуру і завдання; здійснив глибокий і всебічний аналіз актуальних проблем методики викладання географічних дисциплін та педагогіки вищої школи, опанував нормативні документи, що визначають діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО; набув умінь читати лекції, проводити практичні заняття та/або лабораторні роботи відповідно до останніх наукових досягнень за дисципліною, вмів укладати робочі програми з географічних дисциплін; знає основні форми занять та методику їх проведення у ЗВО; використовував на високому рівні доцільні форми та шляхи організації індивідуальної та самостійної роботи студентів; самостійно, грамотно, на високому науковому та організаційно-методичному рівнях змодельовував структуру конспектів залікових занять, чітко та обґрунтовано висував, ефективно вирішував навчально-виховні завдання, раціонально використовував різноманітні методи навчання та методичні прийоми активізації студентів, поєднував колективні, індивідуальні та групові форми занять для досягнення поставленої освітньої мети занять; сформував необхідні вміння та навички викладання географії у ЗВО, документацію здав у визначений термін.
82-89	Виставляється магістранту, який самостійно, грамотно, на високому науковому та організаційно-методичному рівнях моделював структуру конспектів залікових занять; чітко та обґрунтовано висував, ефективно вирішував навчально-виховні завдання, раціонально використовував різноманітні методи навчання, проте недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації студентів, поєднував різні форми занять для досягнення поставленої освітньої мети занять; виявляв ініціативу в роботі, старанність, самостійність; показав знання з дисципліни, творчий підхід і самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у моделюванні та проведенні занять, документацію здав у визначений термін.
74-81	Ставиться практиканту, який повністю виконав необхідний об'єм завдань з виробничої (педагогічної) практики; продемонстрував знання з дорученої йому географічної дисципліни на достатньому рівні; виявляв ініціативу в роботі; заняття проводив на належному науковому й організаційному рівні, але допускав несуттєві помилки; отримав позитивну оцінку методиста з фаху; допустив незначні недоліки в оформленні звітної документації; документацію здав у визначений термін.
64-73	Ставиться, якщо магістрант змодельовував структуру та плани-конспекти занять з географічних дисциплін, але помилився при визначенні їх навчально-виховної мети, недостатньо ефективно застосовував різні методи навчання, прийоми активізації студентів, невдало організував індивідуальні, групові, колективні форми роботи на практичних заняттях та/або лабораторних роботах, допускав помилки у викладі матеріалу під час читання лекцій; не завжди спостерігалось належне володіння матеріалом заняття, часто недостатньо аргументовано проведено оцінювання відповідей студентів без застосування різних форм контролю.
60-63	Ставиться здобувачу освіти, який виконав необхідний об'єм завдань з

	виробничої (педагогічної) практики; на задовільному рівні забезпечив освітній процес і виконав заплановані завдання, але не проявив при цьому глибокого знання з даної географічної дисципліни й уміння застосовувати їх, не достатньо враховував індивідуальні особливості студентів навчальної групи, з якою працював; неякісно оформив документацію та/або несвоєчасно її здав.
35-59	Ставиться практиканту, який не виконав необхідного об'єму завдань з виробничої (педагогічної) практики, проявив слабкі знання з географічних дисциплін, невміння застосовувати їх в освітньому процесі, встановлювати правильні взаємостосунки з усіма учасниками освітнього процесу, не готовий до забезпечення доцільної навчально-виховної роботи у ЗВО внаслідок недостатніх знань з провідного предмета, неякісно оформив документи з виробничої (педагогічної) практики.
1-34	Ставиться практиканту, який не виконав програму виробничої (педагогічної) практики, не здав звітну документацію.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Індивідуальний план роботи магістранта

П.І.Б. _____

на час виробничої (педагогічної) практики з « » по « » 20 р.

№	Зміст роботи	Термін виконання	З ким погоджено
1	Планування роботи		
	Участь в роботі установчої конференції		методист з географії
	Складання і погодження індивідуального плану		
	Обрання навчальної дисципліни для навчально-виховної роботи		методист з географії
2.	Підготовка до навчально-виховної роботи		
	2.1. Ознайомлення з робочим навчальним планом спеціальності		методист з географії
	2.2. Ознайомлення з робочою навчальною програмою обраної для викладання дисципліни		
	2.3. Опрацювання спеціальної фахової літератури		
	2.4. Визначення розділу й тем занять для проведення їх практикантом		
3.	Організаційна і методична робота		
	3.1. Опрацювання методичної літератури і вибір методики проведення занять		методист з географії
	3.2. Підготовка засобів наочності		
	3.3. Розробка конспекту лекції, лабораторної роботи/практичного заняття		
	3.4. Розробка засобів контролю знань		
	3.5. Підготовка відкритого (залікового) заняття		завідувач кафедри
	3.6. Ознайомлення з переліком обов'язкової документації кафедри		завідувач кафедри
4.	Навчально-виховна робота		
	4.1. Проведення лабораторних робіт/практичних занять з теми: « », « », ...		методист з географії
	4.2. Проведення консультацій із студентами		методист з географії
5.	Науково-дослідницька робота		
	5.1. Проведення заходів учнівської або студентської олімпіади, участь в студентській науковій конференції		методист з географії
	5.2. Проведення заняття студентської наукової проблемної групи		методист з географії
6.	Облік проведення роботи та звітування		
	6.1. Підготовка звіту		методист з географії
	6.2. Участь у підсумковій конференції по закінченню практики		методист з географії

Практикант-магістрант:

Методист-викладач кафедри загальної та регіональної географії:

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.

Кафедра загальної та регіональної географії

Звітна документація
магістранта 762 групи спеціальності 106 Географія
природничо-географічного факультету

П.І.Б практиканта

який проходив виробничу (педагогічну)
практику на кафедрі загальної та регіональної географії
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
у період з до

Керівник практики:

Підпис та оцінка

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ВІДВІДАНОЇ ЛЕКЦІЇ МАГІСТРАНТА-ПРАКТИКАНТА

У відповідності з розкладом "___" _____ 202__ року
проведено лекцію з навчальної дисципліни _____

Тема: _____

П.І.Б. викладача (магістранта) _____

Спеціальність _____

Курс _____

Дата _____

Час _____

Група _____

Кількість осіб у групі _____

Присутні _____

1. **Зміст лекції:** науковий характер лекції; влучність розкриття теоретичних положень, категорій, визначень; зв'язок теоретичного матеріалу з досягненнями географічної науки; спрямованість змісту навчального матеріалу на розгляд проблем, соціально значущих та актуальних для життя студентів, задоволення їхніх пізнавальних і особистісних потреб та інтересів; відповідність змісту навчального матеріалу рівню розвитку студентів, їхнім пізнавальним можливостям; інтегрування змісту навчального матеріалу з іншими темами, навчальними курсами і спецкурсами.

2. **Методика проведення лекції:** повідомлення теми та плану лекції; повідомлення основної та додаткової літератури; чітка структура, реалізація основних дидактичних принципів; систематичність та послідовність; доступність; вдале застосування методів, прийомів, засобів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів і їх творче, цілеспрямоване поєднання; логічність і послідовність викладення матеріалу, аргументованість висновків, вміння підтримувати інтерес і увагу аудиторії упродовж всієї лекції.

3. **Керівництво роботою студентів:** активізація мислення студентів, стимулювання їх до критичного та творчого мислення, вияву власної позиції;

використання прийомів зосередження уваги (цікаві приклади, запитання, жарти тощо).

4. **Практична спрямованість:** зв'язок лекційного матеріалу з професійними інтересами підготовки фахівців.

5. **Завдання для самостійної роботи студентів:** їх наявність, влучність, доцільність, творчий характер повідомлення термінів та форми перевірки знань.

6. **Стиль викладання:** точність визначень, формулювань, емоційність, демократичність, комунікативні уміння, відкритість, щирість, знаходження контакту зі студентами, вияв педагогічного такту у організації взаємодії зі студентами.

7. **Мовленнєві характеристики:** чіткість, легкість голосу, вдале інтонування, голосність, тональність.

8. **Рівень технічного забезпечення** (використання комп'ютера, відео, мультимедіа тощо).

9. **Оцінка ефективності проведеної лекції.** Побажання та зауваження.

П.І.Б. рецензента _____ Дата

Підпис

КАРТА ОЦІНЮВАННЯ ЛЕКЦІЇ

Кафедра _____

Лектор _____

Навчальна дисципліна _____

Тема лекції _____

Критеріальна оцінка: 0 – показник не виявлявся, 1 – показник виявлявся епізодично та непослідовно, 2 – показник виявлявся часто, 3 – показник виявлявся систематично та повною мірою.

Критерії оцінювання	Зміст критерію	Оцінка	
		критеріальна	загальна
Змістовність лекції	1. Науковий рівень, відповідність новітнім досягненням науки і практики		
	2. Наявність узагальнень, переконливість		
	3. Відображення дискусійних питань, постановка наукових проблем		
	4. Відповідність лекції змісту програми і навчальному плану		
	5. Виховна роль		
Професійна спрямованість	1. Формування професійного світогляду студентів на лекції		
	2. Розширення соціальної сутності проблемних питань		
	3. Зв'язок лекційного матеріалу з професійними інтересами підготовки спеціалістів народного господарства		
Методичний рівень	1. Застосування методів і прийомів активізації пізнавальної діяльності студентів		
	2. Використання елементів зворотного зв'язку		
	3. Наявність міжпредметних і міжтематичних зв'язків при викладанні лекційного матеріалу		
Структура лекції	1. Формулювання мети		
	2. Наявність плану		
	3. Наявність літературних джерел		
	4. Чітка композиційна побудова (вступ, основна частина, закінчення)		

	5. Логічна послідовність і взаємозв'язок окремих частин лекції		
	6. Відокремлення кожного питання плану при послідовному викладенні лекції		
	7. Виділення головних ідей і моментів		
Стиль лекції	1. Ясність, чіткість і доступність викладення думок		
	2. Темп викладення матеріалу		
	3. Наочність інформації (плакати, таблиці)		
	4. Оптимальне використання дошки		
	5. Застосування технічних засобів навчання		
	6. Наявність мовного контакту з аудиторією		
Майстерність лектора	1. Рівень вільного володіння лекційним матеріалом		
	2. Емоційність, культура мовлення		
	3. Зовнішній вигляд		
	4. Поважне і тактовне ставлення до студентів		
	5. Уміння зняти напруження і втому аудиторії		

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ПРОВЕДЕНОГО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ МАГІСТРАНТА-ПРАКТИКАНТА

У відповідності з розкладом "___" _____ 20___ року проведено
практичне заняття з навчальної дисципліни _____

Тема: _____

П.І.Б. викладача (магістранта) _____

Спеціальність _____

Курс _____

Дата _____

Час _____

Група _____

Кількість осіб у групі _____

Присутні _____

1. **Підготовка викладача до організації практичного заняття:** наявність плану практичного заняття; визначеність мети, завдань заняття, наявність необхідного обладнання.

2. **Початок практичного заняття:** своєчасний початок практичного заняття, наявність організаційного моменту, достатня вмотивованість студентів на роботу; зосередження уваги.

3. **Зміст практичного заняття:** відповідність змісту практичного заняття програмі навчального курсу; рівень досягнення мети заняття.

4. **Форма проведення практичного заняття:** колективна, групова, індивідуальна, традиційна, нетрадиційна.

5. **Методичний рівень проведення заняття:** використання методів та прийомів активізації пізнавально-пошукової діяльності студентів. Спрямованість практичного заняття на самостійну роботу студентів.

6. **Форми оцінки знань, умінь та навичок** студентів під час проведення практичного заняття. Доцільність їх застосування.

7. **Стиль діяльності та поведінки викладача:** комунікативні уміння, відкритість, щирість, знаходження контакту зі студентами, вияв педагогічного такту в організації взаємодії зі студентами; застосування

різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії студентів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо).

8. **Діяльність студентів:** ставлення студентів до процесу навчання, застосованих форм, методів організації навчально-пізнавальної діяльності, їхня мотивація; ставлення до особистості викладача.

9. **Отримання зворотного зв'язку:** методи, прийоми організації зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття; застосування зворотного зв'язку для усвідомлення особливостей діяльності, мислення студентів, мотивації їхнього навчання з метою удосконалення організації навчальних занять; об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчальної діяльності студентів; мотивація оцінок студентів без елементів критики особистості.

10. **Оцінка ефективності проведеного практичного заняття:** ступінь досягнення цілей заняття, виконання плану, ступінь підготовки студентів та засвоєння ними виучуваного матеріалу.

11. **Побажання та зауваження.**

П.І.Б. рецензента _____ Дата

Підпис

КАРТА ОЦІНКИ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

Кафедра

Викладач

Навчальна дисципліна

Тема заняття

Критеріальна оцінка: 0 – показник не виявлявся, 1 – показник виявлявся епізодично та непослідовно, 2 – показник виявлявся часто, 3 – показник виявлявся систематично та повною мірою.

Критерії оцінювання	Зміст критерію	Оцінка	
		критеріальна	загальна
Змістовність практичного заняття	1. Відповідність теми практичного заняття змісту програми і навчальному плану		
	2. Відповідність змісту практичного заняття сучасним проблемам господарської практики в даній галузі		
	3. Рівень досягнення мети практичного заняття		
	4. Рівень повноти розкриття тематичних питань		
Структура практичного заняття	1. Визначення теми практичного заняття		
	2. Визначення мети діяльності		
	3. Надання методичних вказівок для самостійного виконання практичного завдання		
	4. Надання переліку рекомендованої літератури для поглибленого вивчення окремих питань		
	5. Організація процесу навчання студентів		
	6. Організація зворотного зв'язку на етапах закріплення певного навчального досвіду		
	7. Організація об'єктивного контролю навчальної діяльності студентів у кінці практичного заняття		
Методичний	1. Застосування методів і прийомів		

рівень	активізації пізнавальної діяльності студентів		
	2. Роз'яснення складних місць навчального матеріалу		
	3. Надання наочної інформації і засобів оргтехніки		
	4. Наявність елементів управління ходом проведення практичного заняття		
Професійна спрямованість	1. Формування професійного світогляду здобувачів вищої освіти на занятті		
	2. Зв'язок матеріалу з майбутньою професійною діяльністю		
	1. Рівень вільного володіння матеріалом		
Майстерність викладача	2. Культура мовлення		
	3. Уміння зняти напруження і втому аудиторії		

ОРИЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ПРОВЕДЕНОЇ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ МАГІСТРАНТОМ-ПРАКТИКАНТОМ

У відповідності з розкладом "___" _____ 20__ року проведено лабораторну роботу з навчальної дисципліни _____

Тема: _____

П.І.Б. викладача (магістранта) _____

Спеціальність _____

Курс _____

Дата _____

Час _____

Група _____

Кількість осіб у групі _____

Присутні _____

1. **Підготовка викладача до організації лабораторної роботи:** наявність плану лабораторної роботи; визначеність мети, завдань заняття, наявність необхідного обладнання.

2. **Початок практичного заняття:** своєчасний початок лабораторної роботи, наявність організаційного моменту, достатня вмотивованість студентів на роботу; зосередження уваги.

3. **Зміст заняття:** відповідність теми і змісту лабораторної роботи робочій навчальній програмі, узгодженість зі змістом і тематикою лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів. Наявність інструктивно-методичних матеріалів для студентів. Розгляд базових теоретичних питань з позицій сучасних досягнень науки, техніки, культури, мистецтва. Зорієнтованість завдань лабораторної роботи на використання сучасних методів дослідження. Професійна спрямованість лабораторної роботи, націленість на формування дисциплінарних компетентностей та досягнення запланованих результатів навчання. Наявність необхідного обладнання, устаткування, матеріалів у достатній кількості та в належному стані, готовність робочих місць студентів відповідно до характеру завдань лабораторної роботи.

4. **Методичний рівень заняття:** обґрунтованість і відповідність дібраних методів, прийомів і завдань меті лабораторної роботи, логічність його побудови, використання ефективних методів і прийомів активізація

навчальної діяльності студентів, закріплення знань, використання прийомів і методів педагогічного контролю ходу дискусії, виконання студентами завдань семінарського заняття, використання інноваційних методів і технологій викладання, ІКТ, використання ілюстрацій, презентацій, демонстрацій тощо.

5. Управління навчальною роботою студентів. Присутність студентів на лабораторній роботі. Контроль результатів самостійної роботи студентів за темою заняття. Попередня перевірка викладачем рівня теоретичної готовності студентів до виконання лабораторної роботи (наявність етапу актуалізації базових теоретичних знань). Інструктаж щодо виконання лабораторної роботи та техніки безпеки (за потреби). Повідомлення критеріїв оцінювання аудиторної і самостійної роботи студентів за темою лабораторної роботи. Забезпечення активності й самостійності студентів у процесі виконання лабораторної роботи. Підведення підсумків заняття, мотивоване оцінювання роботи студентів, постановка завдань до самостійної роботи з оформлення звіту та захисту результатів лабораторної роботи.

6. Професійна майстерність викладача. Рівень володіння змістом Навчально-методичне забезпечення освітніх компонентів навчальної дисципліни та методами експериментальних досліджень у відповідній галузі науки. Вміння встановлювати контакт зі студентами. Рівень професійної етики і культури Мовленнєва майстерність.

7. Діяльність студентів: ставлення студентів до процесу навчання, застосованих форм, методів організації навчально-пізнавальної діяльності, їхня мотивація; ставлення до особистості викладача.

8. Отримання зворотного зв'язку: методи, прийоми організації зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття; застосування зворотного зв'язку для усвідомлення особливостей діяльності, мислення студентів, мотивації їхнього навчання з метою удосконалення організації навчальних занять; об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчальної діяльності студентів; мотивація оцінок студентів без елементів критики особистості.

9. Оцінка ефективності проведеної лабораторної роботи: ступінь досягнення цілей заняття, виконання плану, ступінь підготовки студентів та засвоєння ними матеріалу.

8. Побажання та зауваження.

П.І.Б. рецензента _____ Дата _____

Підпис _____

КАРТА ОЦІНКИ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ

Кафедра

Викладач

Навчальна дисципліна

Тема заняття

Критеріальна оцінка: 0 – показник не виявлявся, 1 – показник виявлявся епізодично та непослідовно, 2 – показник виявлявся часто, 3 – показник виявлявся систематично та повною мірою.

Критерії оцінювання	Зміст критерію	Оцінка	
		критеріальна	загальна
Змістовність лабораторної роботи	1. Відповідність теми лабораторної роботи змісту програми і навчальному плану		
	2. Відповідність змісту лабораторної роботи сучасним проблемам господарської практики в даній галузі		
	3. Рівень досягнення мети лабораторної роботи		
	4. Рівень повноти розкриття тематичних питань		
Структура лабораторної роботи	1. Визначення теми лабораторної роботи		
	2. Визначення мети діяльності		
	3. Надання методичних вказівок для самостійного виконання лабораторної роботи		
	4. Організація процесу навчання студентів		
	5. Організація зворотного зв'язку на етапах закріплення певного навчального досвіду		
	6. Організація об'єктивного контролю навчальної діяльності студентів у кінці практичного заняття		
	7. Підведення підсумків заняття		
Методичний рівень	1. Застосування методів і прийомів активізації пізнавальної діяльності студентів		

	2. Роз'яснення складних місць навчального матеріалу		
	3. Надання наочної інформації і засобів оргтехніки		
	4. Наявність елементів управління ходом проведення лабораторної роботи		
	5. Форми роботи зі здобувачами вищої освіти (фронтальна/групова/індивідуальна робота)		
	6. Відповідність обсягу винесеного на заняття завдання навчальному часу здобувачів вищої освіти		
	7. Активність та правильність дій здобувачів вищої освіти		
	8. Рівень набуття практичних навичок роботи		
	9. Вміння керувати ходом лабораторної роботи		
	10. Вміння оперативно контролювати знання здобувачів вищої освіти		
Професійна спрямованість	1. Формування професійного світогляду здобувачів вищої освіти на занятті		
	2. Зв'язок матеріалу з майбутньою професійною діяльністю		
	1. Рівень вільного володіння матеріалом		
Майстерність викладача	2. Культура мовлення		
	3. Уміння зняти напруження і втому аудиторії		
Техніка безпеки	1. Проведення інструктажу з техніки безпеки		
	2. Дотримання здобувачами вищої освіти правил техніки безпеки		

Звіт
про виробничу (педагогічну) практику магістранта
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
спеціальності 106 Географія

П.І.Б практиканта

який проходив виробничу (педагогічну) практику на кафедрі загальної та регіональної географії з _____ до _____.

За період практики проведено:

_____ лекцій,
_____ практичних занять,
_____ лабораторних робіт,
_____ консультацій,
_____ засідань студентських наукових
проблемних груп;

відвідано:

_____ занять магістрантів.

№ п/п	Дата	Вид заняття	Тема заняття	Відгук про заняття

Далі в довільній формі викласти свої враження і пропозиції щодо організації та проведення виробничої (педагогічної) практики.

Дата _____

Підпис практиканта

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ

виробничої (педагогічної) практики магістранта спеціальності 106 Географія

(П.І.П. повністю)

природничо-географічного факультету, який проходив виробничу (педагогічну) практику на кафедрі загальної та регіональної географії, в період з _____ по _____.

№ п/ п	ПІБ	Макс. балів до:	Набрані бали	Підпис
1	Методист з фаху _____	75		
2	Керівник практики _____	25		

Підсумкова кількість набраних балів _____

Оцінка за виробничу (педагогічну) практику за шкалою ECTS _____

Оцінка за виробничу (педагогічну) практику за національною шкалою ____

Керівник практики _____

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/29032>
2. Данильченко О., Корнус О., Корнус А., Сюткін С., Нешатаєв Б. Практична підготовка студентів: стан і проблеми // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2018. Вип. 27. С. 28-34. <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/download/933/932/935>
3. Джеджула О.М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Вінниця: ВНАУ, 2020. 208 с. <http://repository.vsau.org/getfile.php/27268.pdf>
4. Корнус О., Коновалов М., Корнус А., Сюткін С., Данильченко О., Нешатаєв Б. Особливості структури та змісту географічної освіти в старшій школі в Україні та Норвегії // Vzdelávanie a spoločnosť V : Medzinárodný nekonferenčný zborník / Renáta Bernátová, Tetyana Nestorenko (Eds.). Prešov : PRVÉ Prešovská univerzita v Prešove, 2020. С. 93–98. URL: (<http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova14/subor/978055524382.pdf>)
5. Корнус О.Г. Методичні особливості викладання навчальної дисципліни «Історична географія» для студентів географічних спеціальностей //Scientific and pedagogic internship «Effective training methods in the area of biology, ecology, geography, geology, chemistry and physics» : Internship proceedings, November 16 - December 28, 2020. Lublin : Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2020. Р. 23-27.
6. Косенко Н., Левашова Ю., Коваленко А., Лебедєва О. Features of teaching natural disciplines for foreign students // New Collegium, 2020. 1(99), 65–68. URL: <https://doi.org/10.30837/nc.2020.1.65>.
7. Краус К.М., Краус Н.М., Нікіфоров О.П., Осецький В.Л. Методика викладання фахових дисциплін: навчальний посібник. Київ: Аграр Медіа Груп, 2020. 205 с. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31134/1/Kraus_Metodyka_vykladannya_2020.pdf

8. Нагаєв В.М., Портян М.О. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Харків: Стильна типографія, 2018. 289 с. https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/4929/1/NP_VVSh_2018.pdf

9. Прищак, М.Д., Залюбівська О.Б. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2020. 160 с.

10. Федонюк В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Досвід використання програми Google Earth при викладанні географічних дисциплін // Інформаційні технології і засоби навчання. 2013. Т. 38, вип. 6. С. 138-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2013_38_6_14

11. Ячменик М., Корнус О., Браславська О., Рожі І. Особливості формування «soft skills» у здобувачів вищої освіти в умовах педагогічного закладу вищої освіти // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 2 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [голов. ред. О. І. Безлюдний]. Умань : Візаві, 2022. С. 16-25. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2022.262819>

Додаткова

1. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / В. В. Ягоднікова. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с. https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/inter_formy.pdf

2. Каплінський В.В. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.

3. Корнус О. Методичні особливості викладання навчальної дисципліни «Основи технологій виробництва» // Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць, 2017. Вип. 23 (2). С. 59-69. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/214746.pdf>

4. Методика викладання у вищій школі : навчально-методичний посібник / Уклад.: В. І. Кобаль. Мукачево: Вид-во МДУ, 2016. 203 с.

5. Навчально-методичне забезпечення освітніх компонентів : довідник для пед. та наук.-пед. працівників / уклад. Н. М. Савельєва. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2017. 80 с. <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/dovidnik-nmz.pdf>

6. Січкарук, О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. Київ : Тансоа, 2006. 88 с. <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19839/Cherneta.pdf?sequence=1>

Навчальне видання

**Методичні вказівки до проведення виробничої (педагогічної)
практики у закладах ЗВО для здобувачів освіти другого (магістерського)
рівня вищої освіти за ОПП Географія**

Укладачі:

Корнус Олеся Григорівна – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Корнус Анатолій Олександрович – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка;

Данильченко Олена Сергіївна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка;

Король Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Суми: СумДПУ, 2023 р.
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальна за випуск **О.Ю. Кудріна**
Комп'ютерний набір та верстка **О.Г. Корнус**

Здано в набір 17.01.2023 р. Підписано до друку 22.01.2023 р. Формат 60х84/16. Гарн. Times New Roman. Папір друк. Друк ризогр. Умовн. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 1,1. Тираж 50 прим.

СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87
Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка